

Tarih

Konu Özetli Soru Bankası

40
seans

NURAY ÇİL

MEB MÜFREDATINA UYGUNDUR

STRATEJİK KONU ÖZETİ

TESTLER

AKILLI TAHTAYA UYUMLU

SORU SAYISI: 387

VIDEO
ÇÖZÜMLÜ
Mobil + Web
akilliogretim.com

BAŞLANGIÇ
DÜZEYİ

İÇİNDEKİLER

1. SEANS	II. VİYANA KUŞATMASI (1683)	6
2. SEANS	KUTSAL İTTİFAK SAVAŞLARI (1683 - 1699) VE KARLOFÇA ANTLAŞMASI (1699)	10
3. SEANS	XVIII. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NDE ASKERİ VE SİYASİ GELİŞMELER	14
4. SEANS	LALE DEVRİ (1718 - 1730)	18
5. SEANS	1755 LİZBON VE 1766 İSTANBUL DEPREMLERİ	22
6. SEANS	SANAYİ DEVRİMİ	26
7. SEANS	BİLİM DEVRİMİ VE AYDINLANMA DÜŞÜNCESİ	28
8. SEANS	AMERİKA'NIN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ	32
	ÜNİTE TESTİ	36
9. SEANS	FRANSIZ İHTİLALİ (1789)	44
10. SEANS	ŞARK MESELESİ	50
11. SEANS	XVIII - XIX. YÜZYIL ASKERİ GELİŞMELER	54
12. SEANS	SİRP VE YUNAN İSYANLARI	58
13. SEANS	MİSİR MESELESİ	60
14. SEANS	BOGAZLAR MESELESİ	62
15. SEANS	TANZİMAT FERMANI (1839)	64
16. SEANS	KIRIM HARBİ VE PARİS BARIŞ ANTLAŞMASI (1856)	68
17. SEANS	İSLAHAT FERMANI (1856)	72
18. SEANS	KANUN-I ESASİ (1876)	74
19. SEANS	I. MEŞRUTİYET'İN İLANI (1876)	76
20. SEANS	93 HARBİ VE SONRASINDA ANADOLU'YA YAPILAN GÖÇLER	78
21. SEANS	DÜYÜN-I UMÜMİYE	80

22. SEANS	II. ABDÜLHAMİT'İN SİYONİST FAALİYETLERE KARŞI TUTUMU	82
23. SEANS	1789 - 1908 YILLARI ARASINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE BİLİM, SANAT	84
24. SEANS	OSMANLI DEVLETİ'NDE ULAŞIM VE HABERLEŞME	86
25. SEANS	OSMANLI DEVLETİ'NİN SANAYİLEŞME ÇABALARI	90
26. SEANS	RUSYA VE JAPONYA'NIN SANAYİLEŞME ÇABALARI	92
	ÜNİTE TESTİ	94
27. SEANS	II. MEŞRUTİYET'İN İLANI (1908)	104
28. SEANS	31 MART AYAKLANMASI	108
29. SEANS	TRABLUSGARP SAVAŞI (1911 - 1912)	110
30. SEANS	BALKAN SAVAŞLARI VE BÂBİALİ BASKINI	112
31. SEANS	I. DÜNYA SAVAŞI (1914 - 1918)	116
32. SEANS	SARIKAMIŞ HAREKÂTI	120
33. SEANS	ÇANAKKALE SAVAŞLARI	122
34. SEANS	KÜTÜ'L- AMÂRE ZAFERİ	126
35. SEANS	MEDİNE MÜDAFAASI	128
36. SEANS	KAFKAS İSLAM ORDUSU	130
37. SEANS	SEVK VE İSKÂN KANUNU	132
38. SEANS	I. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI	134
39. SEANS	1908 - 1918 ARASI KİTLESEL GÖÇ VE SALGINLAR	138
40. SEANS	OSMANLI DEVLETİ'NİN İNSANLIK TARİHİNE KATKILARI	142
	ÜNİTE TESTİ	144
	CEVAP ANAHTARI	156

BİLGİ

I. Viyana Kuşatması (1529)

Kanuni Sultan Süleyman, Avusturya Arşidükü Ferdinand'ın Osmanlı hâkimiyetindeki Macaristan üzerinde hak iddia etmesi üzerine 1529 yılında sefere çıkmıştı. Kanuni, Budin'i alarak Ferdinand'ın üzerine yürüse de karşısına çıkacak bir düşman bulamayınca Ferdinand ve Şarlken'e gözdağı vermek amacıyla Viyana'yı kuşatmıştı.

Viyana güçlü surlarla çevriliydi ve Avusturya kuvvetleri savunmaya sıkı şekilde hazırlanmıştı. Osmanlı ordusu ise büyük bir kuşatma için hazırlık yapmamıştı. Büyük toplar getirilmemiş, uzun süreli kuşatmaya uygun işe hazırlığı yapılmamıştı.

Kuşatma 27 Eylül'de başlamış, ancak kış mevsiminin yaklaşması Osmanlı ordusunu zor durumda bırakmıştır. Haftalarca süren kuşatmadan yorulan askerlerin durumu da göz önüne alınarak kuşatma sonlandırılmıştır.

AKLINDA BULUNSUN

Kanuni'nin, Habsburgların Avrupa'daki siyasi gücünü kırmak amacıyla Avusturya Arşidüklüğü'nün başkenti Viyana'ya düzenlediği bu sefer, tarihe I. Viyana Kuşatması olarak geçmiştir.

XVII. yüzyılın ilk yarısında Avusturya ile büyük bir sorun yaşamayan Osmanlı Devleti, Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra Batı'da stratejik rakibi olan Avusturya ile yeniden sıkıntılar yaşamaya başlamıştı.

TARİHSEL İPUCU

Otuz Yıl Savaşları, Avrupa tarihinde 1618-1648 yılları arasında yaşanan dini ve siyasi mücadelelerin iç içe geçtiği en yıkıcı savaşlardan biridir. Reform hareketleri sonrası Katolik-Protestan çatışmaları şeklinde başlayan savaş, Habsburgların siyasi çıkarları sebebiyle boyut değiştirmiş ve birçok Avrupa devletinin katıldığı savaşa dönüşmüştür.

Avusturya'nın, Osmanlı hâkimiyetindeki Erdel'in iç işlerine karışması sebebiyle Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmed Paşa Avusturya üzerine sefere çıkmıştır. Fazıl Ahmet Paşa 1663'te Uyvar Kalesi'ni fethederek "Uyvar Fatih'i" olarak anılmıştır.

1664 yılında Osmanlı ve Avusturya arasında Vasvar Antlaşması imzalanmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından imzalanan antlaşma; metinlerin Habsburg İmparatoru I. Leopold ile Osmanlı Padişahı IV. Mehmed tarafından onaylanmasının ardından Osmanlı ve Avusturya temsilcileri arasında düzenlenen bir merasimle resmen yürürlüğe konmuştur.

20 yıl süreyle geçerli olan Vasvar Antlaşması 10 Ağustos 1664'te Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanmış olup 1663-1664 savaşlarını sona erdirmiştir. Osmanlı Devleti genel olarak savaşta üstün olmasına rağmen iki taraf da uzun bir savaş sürdürmek istemediği için antlaşma imzalanmıştır. Antlaşmayla Yanıkale ve çevresi Osmanlı'ya bırakılmış, Avusturya Eğri Kalesi için yıllık vergi ödemeyi kabul etmiş ve Erdel'deki Türk hâkimiyeti onaylanmıştır. Ayrıca Osmanlı himayesindeki Protestan Macarların lideri Tökeli İmre'nin hakları tanınmıştır. Fazıl Ahmet Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Osmanlı Devleti, Uyvar Kalesi'ni fethetmiş ve 24 yıl süren kuşatmanın ardından Girit Adası'nı almıştır. Osmanlıların Batı'daki ilerleyişinden endişe duyan Avusturya, Vasvar Antlaşması hükümlerine aykırı biçimde sınır kalelerini tahkim etmeye başlamış; Osmanlı Devleti de bu girişimleri dikkatle takip etmiştir.

BİLGİ KUTUSU

Uyvar'da kazanılan görkemli zafer, Avrupa'da o dönemde "Uyvar önünde bir Türk gibi güçlü" deyiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

II. Viyana Kuşatması (1683)

Fazıl Ahmet Paşa'nın ardından sadrazam olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Avusturya'nın Vasvar Antlaşması'na aykırı tutumlarını gerekçe göstererek bu devlet üzerine sefere çıkarak Batı yönündeki fetihleri sürdürmek istemiştir.

II. Viyana Kuşatmasının Siyasi ve Askeri Nedenleri

- Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'da nüfuzunu artırmak ve Avusturya üzerindeki baskısını sürdürmek istemesi
 - Avusturya'nın Vasvar Antlaşması'nı ihlal ederek sınır kalelerini güçlendirmesi
 - Avusturya'nın Protestan Macarlara baskı uygulaması
 - Tökeli İmre'nin Avusturya'ya karşı Osmanlı'dan yardım istemesi
 - Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın büyük bir siyasi zafer kazanma isteği ve fetihle prestij elde etme arzusu
- Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Sultan IV. Mehmed'i Avusturya üzerine yapılacak sefere ikna etmiş ve hazırlıklara başlamıştır.

BİLGİ

Kuşatmanın Gelişimi

27 Haziran 1683'te Belgrad'da savaş divanını toplayan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Yanıkkale alınmadan seferin doğrudan Viyana üzerine olacağını duyurmuştur. Bu sayede Viyana Kalesi alınacak ve Avusturya barış antlaşması imzalamaya mecbur edilecekti.

Budin Beylerbeyi Koca İbrahim Paşa, Kırım Hanı Murat Giray ve Orta Macaristan Kralı Tökeli İmre bu karara karşı olduklarını bildirmişlerdi.

Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa itirazlara aldırmadan Yanıkkale'yi geçip ilerlemiş ve yeni sefer yolunda padişah IV. Mehmed'e bir mektup göndererek Viyana'nın hedefte olduğunu haber vermişti. Padişah, kendisinden izin alınmadan Viyana üzerine sefere çıkılmasını şaşkınlıkla karşılamasına rağmen sadrazama engel olmamıştır.

Osmanlı ordusu temmuz ayında Viyana önlerine ulaşmış ve Kara Mustafa, Paşa Kanuni Sultan Süleyman'ın otağını kurduğu yere kendi çadırını ve yanına da beş bin çadır kurduştur.

II. Viyana Kuşatması'nı tasvir eden minyatür

Osmanlı ordusu Viyana'ya ulaşmadan Avusturya İmparatoru I. Leopold, Osmanlılara karşı yardım çağrısında bulunmuş ve beraberindeki altmış bine yakın şehir halkı ile Viyana'yı terk ederek yardımın gelmesini beklemeye başlamıştır.

Osmanlıların bu seferle bütün Hristiyan dünyasını hedeflediğini söyleyen Papa, Avrupa devletlerini kutsal bir çatı altında toplanmaya çağırıştır.

Lehistan, Venedik ve Alman prenslikleri yardım talebine olumlu cevap vermiş, Fransa doğrudan katılmasa da sessiz kalarak dolaylı bir şekilde de olsa ittifaka destek verdiğini göstermiştir.

BİLGİ KUTUSU

Tuna Nehri geçişlerini korumakla görevli Kırım Hanı Murat Giray'ın herhangi bir karşı koyma teşebbüsünde bulunmaması, Lehistan kralı komutasındaki Haçlı ordusunun ilerleyişini kolaylaştırmıştır.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, birtakım teknik ve taktik hataların yapılması, Kırım Hanı Murat Giray ile Budin Beylerbeyi İbrahim Paşa'nın sefer planına uygun hareket etmemeleri yüzünden kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır.

Müttefik ordularına karşı yapılan meydan muharebesinin kaybedilmesiyle de Osmanlı ordusu bozgun hâlinde Belgrad'a kadar geri çekilmiştir.

TARİHİ BİLGİ

Kahlenberg Muharebesi: Osmanlı'nın Almandağı adını verdiği savaş 12 Eylül 1683'te Osmanlı İmparatorluğu ile birleşik Avrupa orduları arasında yapılmıştır. II. Viyana Kuşatması'nı bitiren bu savaşın sonucunda Osmanlı'nın gerileme devrine girdiği kabul edilmektedir. Böylece Türklerin Sakarya Muharebesi'ne kadar sürececek bir geri çekilme süreci başlamıştır.

II. Viyana Kuşatması'nın Sonuçları

II. Viyana Kuşatması ve sonrasında gelen yenilgi hem Osmanlı Devleti hem de Avrupa tarihinde bir dönüm noktasıdır.

- Osmanlı Devleti geri çekilmek zorunda kalmış ve askerî anlamda ciddi biçimde bozulmasına sebep olmuştur.
- Avrupa orduları Osmanlı'ya karşı savunmadan saldırıya geçmiştir.
- Osmanlı'yı Avrupa'dan atma zamanının geldiğini düşünen Papa'nın teşvikiyle Avusturya, Lehistan, Rusya, Venedik ve Malta'nın da dâhil olduğu Kutsal İttifak kurulmuştur. Osmanlı Devleti, bu ittifakta yer alan devletler ile aynı anda savaşmak zorunda kalmıştır.
- Kutsal İttifak Savaşları sonucunda Osmanlı Devleti'nin toprak kayıpları hızlanmıştır.
- Dönemin tarihçileri bu yenilgiyi Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan bu yana yaşanan en büyük yenilgi ve başarısızlık olarak tanımlamıştır.

Osmanlılar tarafından Viyana'nın 154 yıl sonra ikinci kez fetih amacıyla kuşatılması ve yenilgiye uğranılması gerek Avrupa gerekse de Osmanlılar için tarihin akışını değiştirmiştir. Osmanlı'yı Avrupa'dan atma zamanının geldiğini düşünen papanın teşvikiyle Avusturya, Lehistan, Rusya, Venedik ve Malta'nın da dahil olduğu Kutsal İttifak kurulmuştur.

1. Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında Vasvar Antlaşması ile sağlanan barış ortamı Avusturya'nın Protestan Macarlara uyguladığı baskılar sebebiyle bozulmuştur. Osmanlı himayesindeki Macarların lideri Tökeli İmre, Avusturya'ya karşı Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, IV. Mehmed'i ikna ederek hem Macarların yardım isteğini yerine getirmek hem de Avusturya'nın Orta Avrupa'daki gücünü kırmak için sefer düzenlemiştir. **Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın düzenlediği bu sefer aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) I. Viyana Kuşatması
- B) Alman Seferi
- C) II. Viyana Kuşatması
- D) Zigetvar Seferi
- E) Bağdat Seferi

2. **II. Viyana Kuşatması** sırasındaki Osmanlı Devleti'nin padişahı ve sadrazamı hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- A) III. Ahmet - Çandarlı Halil Paşa
- B) I. Süleyman - Sokullu Mehmed Paşa
- C) II. Mustafa - Köprülü Fazıl Ahmet Paşa
- D) I. Mahmud - Köprülü Mehmet Ali Paşa
- E) IV. Mehmed - Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

3. "Viyana'da çanlar Osmanlı ordusunun geri çekildiği haberleriyle çalmaya başlamış, Avrupa'da büyük bir sevinç dalgası oluşmuştu. Artık Osmanlı'nın Avrupa'daki 'yenilmezlik' imajı silinmeye başlamıştı."

Metinde Avrupa'da oluşan sevinç ortamının Osmanlı Devleti açısından taşıdığı anlam aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Batıdaki siyasi nüfuzunun artması
- B) Avrupa'daki fetih sürecinin hızlanması
- C) Askeri üstünlüğüne duyulan inancın sarsılması
- D) Avrupa devletleriyle diplomatik yakınlaşma yaşanması
- E) Batı karşısındaki askerî gücünün bütünüyle ortadan kalkması

4. Osmanlı Devleti, sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasındaki büyük bir ordu ile Viyana Kuşatması'nı başlatmıştır. Fakat Kırım Hanı'nın kendisine verilen görevi yerine getirmemesi, Alman ve Leh ordunun Avusturya'ya yardıma gelmesi ve sadrazamın son saldırıyı geciktirmesi gibi nedenlerden dolayı Osmanlı ordusu ağır bir yenilgi almıştır. Sonuç olarak ordunun bu büyük bozguna uğramasında birçok etken belirleyici olmuştur.

Bu bilgilere göre Osmanlıların yenilgiye uğramasında

- I. taktiksel hatalar yapılması,
- II. Avusturya'nın müttefik bulması,
- III. orduda emir-komuta sorunlarının yaşanması

durumlarından hangilerinin etkili olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

5. "1664'te imzalanan ve yirmi yıl geçerli olan Vasvar Antlaşması'nın süresi henüz dolmamıştı. Bununla birlikte Kara Mustafa Paşa kamuoyunu ve devlet erkânını sefere ikna etmeye çalışıyordu."

Verilen metne göre aşağıdakilerden hangisi sefer kararının alınmasını güçleştiren etkenlerden biri değildir?

- A) Vasvar Antlaşması'nın yürürlükte olması
- B) Bazı devlet adamlarının sefere karşı çıkması
- C) Padişahın başlangıçta sefere sıcak bakmaması
- D) Kamuoyunun desteğinin sağlanmasının gerekmesi
- E) Macarların Osmanlı'dan yardım istemesi

6. "Katolik Habsburglar, Protestan Macarlara baskı uygulamaktaydı... Macar beyleri ise 'Vatanımızın saadet ve selameti için Allah'ın himayesinden sonra en kıymetli yardımcımız Osmanlılardır.' diyerek Osmanlı Devleti'ne duydukları güveni dile getirmekteydi."

Bu metin, Osmanlı Devleti'nin Habsburglara karşı girişeceği askerî harekâtı hangi açıdan destekleyen bir gelişme olarak değerlendirilebilir?

- A) Osmanlı'nın bölgede siyasi meşruiyet kazanması
- B) Habsburgların Osmanlı egemenliğini kabul etmesi
- C) Macarların Osmanlı'ya vergi vermeyi istemesi
- D) Avrupa devletlerinin Osmanlı ile ittifak kurması
- E) Rusya'nın Osmanlı'ya desteklemesi

1 - 2. soruları aşağıdaki kaynaklara göre cevaplayınız.

Kaynak 1

"Nemçe (Avusturya) İmparatoru, kendi tebaası olan Macar Beyi Tökeli İmre'nin ve Macar tebaasının dinî özgürlüklerini ellerinden almış, onları mezhep değiştirmeye zorlayarak mallarını gasp etmiştir. Adalet istemek üzere Devlet-i Âliyye'mize sığınan Macar tebaasının haklarını korumak ve saltanatımızın batı sınırlarındaki sarsılan itibarını yeniden tesis etmek amacıyla gazamız Viyana üzerine tayin olunmuştur."

Kaynak 2

Lehistan Kralı Jan Sobieski'nin eşine yazdığı mektupta: "Viyana surları önündeyiz. Osmanlı ordusu şehri kuşatmış durumda ve surlar her an düşebilir. Eğer Viyana düşerse, Türk süvarilerinin bir sonraki durağının Krakow veya Roma olmayacağını kimse garanti edemez. Avrupa'nın tüm prensleri ve kilise, aralarındaki asırlık mezhep ve toprak kavgalarını bir kenara bırakarak buraya yardıma koşmalıdır. Bu sadece Avusturya'yı kurtarma savaşı değil, Hristiyan dünyasının topyekûn var olma mücadelesidir."

Kaynak 3

Askerî tarih araştırma raporu: "Osmanlı ordusu, Viyana surlarını aşmaya odaklanmışken arkasını korumakla görevli olan Kırım Hanlığı kuvvetleri, Lehistan ordusunun Tuna Nehri'ni geçmesini engellememiştir. İki ateş arasında kalan Osmanlı ordusu ağır bir bozguna uğramıştır. Bu zaferden cesaret alan Papa'nın çağrısıyla Avusturya, Lehistan, Venedik, Rusya ve Malta bir araya gelerek Kutsal İttifak'ı kurmuş; Osmanlı'yı Avrupa'dan atmak için çok cepheli bir taarruz dönemi başlatmıştır."

1. Kaynak 1 ve Kaynak 2 birlikte değerlendirildiğinde, II. Viyana Kuşatması'nın nedenleri konusunda Osmanlı Devleti ile Batı dünyasının bakış açısı arasındaki fark aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Her iki kaynak da kuşatmanın asıl nedeninin ekonomik etkenler olduğu konusunda birleşmektedir.
- B) Osmanlı Devleti, Macar tebaasını cezalandırmak isterken, Avrupa devletleri Macarları korumak için birleşmiştir.
- C) Osmanlı Devleti Avusturya ile askerî ittifak kurmayı hedeflerken, Lehistan kralı bu ittifakı engellemek istemiştir.
- D) Osmanlı Devleti kuşatmayı ekonomik kazanç için başlatırken, Batı dünyası olayı sadece coğrafi bir sınır anlaşmazlığı olarak görmüştür.
- E) Osmanlı Devleti kuşatmayı yardım ve itibar siyaseti amacıyla gerçekleştirirken, Batı dünyası bunu Hristiyan Avrupa'ya yönelik bir tehdit olarak görmüştür.

2. Verilen kaynakların tamamını değerlendirdiğinde "Tarihsel olayların tek bir nedeni ve sonucu yoktur; kaynak çeşitliliği olayın farklı boyutlarını aydınlatır." tezini savunan bir öğrenci, bu görüşünü desteklemek için aşağıdaki kanıtlardan hangisini sunmalıdır?

- A) Savaşların sadece askerî boyutu hakkında bilgi veren kaynaklara bakarak siyasi sonuçların değerlendirilmesini vurgulamalıdır.
- B) Olayların dinî, siyasi ve stratejik neden-sonuç ilişkilerini farklı perspektiflerden sunan kaynakların incelenmesi gerektiğini vurgulamalıdır.
- C) Sadece Osmanlı'ya ait kaynağı doğru kabul edip, Avrupalı kaynakları taraflı olduğu gerekçesiyle göz ardı etmelidir.
- D) Kuşatmanın başarısızlık nedenini Kırım Hanlığı'nın tutumuna indirgeyerek diğer faktörleri yok saymalıdır.
- E) Kaynakların birbiriyle çeliştiğini ve II. Viyana Kuşatması hakkında kesin bir bilgiye ulaşmanın imkânsız olduğunu savunmalıdır.

BİLGİ

Kutsal İttifak Savaşları (1683 - 1699)

Kutsal İttifak Savaşları; Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletlerin oluşturduğu Kutsal İttifak arasında gerçekleşen ve yaklaşık 16 yıl süren uzun savaşlar dizisidir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki ilerleyişinin durduğu ve geri çekilmeye başladığı dönem olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin 1683 Eylül'ünde Viyana önlerindeki mağlubiyeti Avrupa'da Papa'nın öncülüğünde bir Haçlı ittifakının doğmasına sebep olmuştur.

Savaşlar sonunda imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti ilk kez geniş toprak kayıplarına uğramış, Avrupa karşısındaki üstünlüğünü kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti, 1683-1699 yılları arasında aynı anda birden fazla cephede savaşmak zorunda kalmıştır. Uzun süren savaşlar Osmanlı ekonomisini zorlamış, eyalet sistemi ve tımar düzeni üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkmıştır.

Kutsal İttifak'a Dâhil Olan Devletler

- Avusturya (Habsburglar)
- Lehistan
- Venedik
- Malta
- Rusya (1686'dan itibaren)

Kutsal İttifak Savaşları'nın Gelişimi**a) Avusturya ile Savaş**

- Uyvar ve Estergon gibi önemli kaleler kaybedilmiştir.
- 1687 II. Mohaç Savaşı: Osmanlı ağır bir yenilgiye uğramıştır.
- Macaristan'ın büyük kısmı Avusturya hâkimiyetine geçmiştir.

b) Lehistan ile Savaş

- Lehistan daha önce Osmanlılara kaybettiği toprakları geri almanın yanı sıra Boğdan'ı, Akkirmian ve Kili gibi Osmanlı'nın elindeki kaleleri almak için mücadele etmiştir.
- Osmanlı ordusu karşısında Leh birlikleri sadece Boğdan'ın bazı bölgelerini ele geçirebilmiş ancak kalıcılığı sağlayamamıştır.

c) Venedik ile Savaş

- Mora ve Çanakkale çevresinde mücadeleler yaşanmıştır.
- 1687'de Mora'yı işgal eden Venedik; Papalık, Malta ve Fransa donanmalarının desteğiyle Sakız Adası'nı ele geçirmiştir.

d) Rusya ile Savaş

- Kırım topraklarına saldıran Ruslar, Tatarların direnişi karşısında ilk başta başarısız olsalar da kara ve denizden yaptığı kuşatmayla 1696'da Azak Kalesi'ni ele geçirmiştir.
- Azak Kalesi'nin ele geçirilmesi ile Rusya Karadeniz'e açılmaya başlamıştır.

Sadrazam Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Osmanlı Devleti, Belgrad ve Niş'e tekrar hâkim olmuştur. Fakat 1691'de Salankamen'de ve 1697'de Zenta'da yenilgiye uğramıştır.

11 Eylül 1697 tarihinde Avusturya ile Osmanlı orduları arasında yapılan ve Osmanlı'nın yenilgisi ile sonuçlanan Zenta Muharebesi, Osmanlı-Kutsal İttifak Savaşları'nın son önemli çarpışmasıdır.

Zenta Muharebesi'nde alınan yenilgi barış sürecinin kapısını açmıştır. Sonuçta yenilgiyi kabul eden Osmanlı Devleti ile Kutsal İttifak devletleri arasında 1699 Karlofça Antlaşması imzalanmıştır.

Ruslarla savaşlar bir yıl daha devam etmiş ve Rusya ile 1700 İstanbul Antlaşması imzalanmıştır.

ODAK NOKTASI

Kutsal İttifak Savaşları sonunda; Osmanlı Devleti Avrupa karşısında üstünlüğünü kaybettiğini kabul etmiş, ıslahat (yenilik) ihtiyacı açıkça kendini göstermiştir.

BİLGİ

Karlofça Antlaşması (1699)

Osmanlı Devleti ile Avusturya, Venedik ve Lehistan arasında imzalanmıştır.

Maddeleri

- Mora Yarımadası, Dalmaçya kıyıları ve Ayamavra Adası Venedik'e verilmiştir.
- Podolya ve Ukrayna Lehistan'a verilmiştir.
- Temeşvar ve Banat Yaylası hariç Macaristan ve Erdel, Avusturya'ya verilmiştir.
- Antlaşmanın 25 yıl geçerli olması kabul edilmiştir.
- Antlaşma Avusturya'nın garantörlüğüne bırakılmıştır.

Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin ilk kez büyük çaplı toprak kaybına uğradığı antlaşma olarak kabul edilmiştir.

Karlofça Antlaşması'nın Önemi

- Osmanlı'nın Avrupa'da geri çekilme dönemi başlamıştır.
- Osmanlı Devleti bu antlaşma ile diplomaside eşitlik ilkesini terk ederek, yenik devlet pozisyonunda masaya oturmuştur.
- Osmanlı Devleti uluslararası ilişkilerde diplomasiye daha fazla önem vermeye başlamıştır.
- Merkezî otorite zayıflamış; çıkan yeniçeri isyanları taht değişikliğine sebep olmuş ve uzun süren savaşların ekonomi üzerindeki etkisi çok ağır olmuştur.

AKLINDA BULUNSUN

XVIII. yüzyılın başında da devam eden iç karışıklıklar "Edirne Olayı" diye anılan bir isyanla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemde devlet yönetiminden uzaklaşarak zamanının çoğunu Edirne'de geçiren padişah II. Mustafa yeniçerilerin tepkisiyle karşılaşmıştır. Başkentin Edirne'ye taşınacağı söylentileri üzerine isyan eden yeniçeriler, İstanbul'daki yönetimi ele geçirerek II. Mustafa'yı tahttan indirmiş, III. Ahmet'i padişah ilan etmişlerdir.

Karlofça Antlaşması'nın Osmanlı İslahatları Üzerindeki Etkisi

Askerî İslahatlar: Karlofça Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti, Avrupa karşısındaki askerî durumunu yeniden değerlendirmeye ihtiyacı duymuştur. XVIII. yüzyılda özellikle askerî alanda Avrupa'nın teknik ve yöntemlerinden yararlanılarak çeşitli islahatlar yapılmıştır.

Diplomatik Yenilenme: Karlofça sonrasında Avrupa devletleriyle diplomatik ilişkilerin önemi artmış, Avrupa'daki siyasi ve askerî gelişmeleri yakından izleme ihtiyacı belirginleşmiştir. Bu anlayış, XVIII. yüzyılda Avrupa başkentlerine geçici elçiler gönderilmesi ve Avrupa'nın daha yakından tanınmasına katkı sağlamıştır.

Rusya ile İstanbul Antlaşması (1700)

Müzakerelere katılan Rus temsilci, tam yetkili olmadığı gerekçesiyle Karlofça Antlaşması'nı imzalamamıştır. Daha sonra Rusya ile 1700 yılında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır.

İstanbul Antlaşması'na göre; Rusya'nın Azak Kalesi'ni alması resmileştirmiştir. Azak'ın kaybı, Çar I. Petro'nun "sıcak denizlere inme" siyasetinde attığı ilk büyük adım olmuş ve Rusya'yı XVIII. yüzyıl boyunca Osmanlı'nın kuzeydeki en tehlikeli ve kalıcı rakibi hâline getirmiştir.

Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları ile kaybedilen topraklar

1. II. Viyana bozgununun ardından Osmanlı Devleti'ne karşı yeni bir Haçlı ittifakı kurulmuştur.

Aşağıdaki devletlerden hangisi "Kutsal İttifak" olarak adlandırılan bu birlik içinde yer almamıştır?

- A) Rusya B) Lehistan C) Avusturya
D) Macaristan E) Venedik

2. Osmanlı Devleti'nin II. Viyana Kuşatması'ndaki başarısızlığından yararlanmak isteyen Avrupa devletleri kendi aralarında rekabet hâlinde olmalarına rağmen Papa'nın önderliğinde "Kutsal İttifak" adı altında birleşerek Osmanlı Devleti'ne karşı birlikte mücadele etmişlerdir.

Bu paragrafa göre Kutsal İttifak ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Kutsal İttifak'ın kurulmasında Ortodoks Kilisesi aktif rol üstlenmiştir.
B) Osmanlı'yı Avrupa'dan atma fikri Avrupa devletlerini birleştirmiştir.
C) Osmanlı Devleti Avrupalı devletlere karşı denge politikası izlemiştir.
D) Avrupa devletleri için mezhep farklılıkları ittifak kurulmasına engel olmuştur.
E) Karlofça Antlaşması ile Kutsal İttifak savaşları sona ermiştir.

3. Kutsal İttifak Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'nin savaş giderleri artmış, bu durum mali yapıyı olumsuz etkilemiştir. Uzun süren savaşlar tımar sisteminin bozulmasına ve isyanlara yol açmıştır.

Bu bilgilere göre Kutsal İttifak Savaşları'nın Osmanlı Devleti üzerindeki etkileriyle ilgili olarak verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

- A) Eğitim alanında gelişmeler yaşandığı
B) Ekonomik yapının güçlendiği
C) Askeri ve mali sistemlerin zorlandığı
D) Avrupa ile ticaretin geliştiği
E) Vergi gelirlerinin arttığı

4. Aşağıda 1683-1699 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin savaş hâlinde olduğu bazı devletler verilmiştir:

Yıl Aralığı	Savaşılan Devlet
1683 - 1690	Avusturya
1686 - 1699	Lehistan
1684 - 1698	Venedik
1686 - 1699	Rusya

Tabloda verilen bilgilere göre aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?

- A) Osmanlı bu dönemde sadece Orta Avrupa devletleriyle savaşmıştır.
B) Osmanlı denizlerdeki mücadelelerde daha başarılı olmuştur.
C) Savaşların en kısa sürdüğü devlet Rusya'dır.
D) Kutsal İttifak'a sadece iki devlet katılmıştır.
E) Osmanlı Devleti aynı anda birden fazla cephede savaşmak zorunda kalmıştır.

5. Osmanlı Devleti, Karlofça Antlaşması ile ilk defa yabancı devletlerin ara buluculuğunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu kabullenme bir zamanlar hiçbir devleti kendisi ile eşit görmeyen Osmanlı için bir yıkım olmuştur. Aynı zamanda ilk büyük toprak kaybının da yaşandığı bu antlaşmayla Osmanlılar, bir daha toparlanamayacağı uzun bir savunma dönemine girmiştir. Karlofça'da ilk kez müzakere yoluyla bir antlaşma imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti artık Avrupalılar için tehlike olmaktan çıkmaya başlamıştır. Bu antlaşmadan sonra Osmanlı Devleti daha önceki dönemlerde önem vermediği İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi Avrupalı devletlerin siyasetlerinin etkisinde kalmaya başlamıştır.

Metne göre Karlofça Antlaşması sonrası Osmanlı Devleti için

- I. Diplomasi önem kazanmıştır.
II. Askeri çözüm tek yol olmaktan çıkmıştır.
III. Osmanlı Avrupa'daki topraklarının tamamını kaybetmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

1 - 4. soruları aşağıdaki metin ve görsel göre cevaplayınız.

27 Ocak 1698 tarihinde Edirne'de yapılan bir protokolle resimiyet kazanan görüşmelerin ardından Reîsü'l-küttâb Râmi Mehmed Efendi'ye baş delege, divan-ı hümayun baş tercümanı Aleksandros Mavrokordato'ya ise elçilik görevi verilmiştir. Ancak müzakereler ciddi sorunlarla başlamıştır. Kutsal İttifak Devletlerinin, antlaşmanın yerinin Viyana ya da Slovakya civarında olması konusundaki isteklerinin yarattığı tartışma; Osmanlı sınırına daha yakın olan bugünkü Sırbistan toprakları içinde yer alan Karlofça kasabasının belirlenmesi ile son bulmuştur. Bu defa da görüşmelerin yapılacağı mekânın hangi devlet tarafından, nasıl oluşturulacağı tartışması gündeme gelmiştir. İngiltere elçisi Paget'nin araya girmesiyle çözülen bu anlaşmazlık sonucunda "çerge" adı verilen müzakere çadırı, Râmi Mehmed Efendi'nin çabasıyla kurulmuştur. Olası sorunlara karşı temsilciler arasındaki diplomatik eşitliği vurgulamak amacıyla çadıra dört kapı eklenmiştir. Böylece taraflar birbirlerine üstünlük sağlamadan, aynı anda kendilerine ayrılan kapılardan toplantı mekânı olan çadıra girmişlerdir.

Hollandalı haritacı Anna Beek, 1709 tarihinde Karlofça Antlaşması'nın müzakere sürecini farklı sahneler hâlinde betimlemiştir. Olayların gelişimine göre kronolojik olarak düzenlendiği; her sahnenin açıklayıcı yazılarla desteklendiği eserde (litografi) Kutsal İttifak Devletleri elçilerine ayrılan bölümde Avrupa diplomasi kültürüne ait iç mekân düzeni, müzakere biçimi ve temsil anlayışı ayrıntılı biçimde resmedilmiştir.

1. Metin ve görsel birlikte değerlendirildiğinde aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Görsel antlaşmanın imzalandığı günü belgelemeyi amaçlamaktadır.
- B) Sanatçı tarihî olayları kronolojik sıraya koymaktan kaçınmıştır.
- C) Resimde yalnızca Osmanlı heyetine ait diplomatik uygulamalar gösterilmiştir.
- D) Antlaşmanın tarafları görüşmeleri farklı zamanlarda gerçekleştirmiştir.
- E) Eser, Karlofça Barışı'nı diplomatik yönleriyle belgeleyen tarihsel bir kaynak niteliği taşımaktadır.

2. Metinde anlatılan kompozisyonun kronolojik olarak düzenlenmesi aşağıdakilerden hangisini amaçlamaktadır?

- A) Görseli estetik açıdan zenginleştirmek
- B) Avrupa devletlerinin sayısını belirtmek
- C) Osmanlı heyetinin üstünlüğünü göstermek
- D) Antlaşmanın askerî yönünü ön plana çıkarmak
- E) Olayların gelişim sürecini izlenebilir hâle getirmek

3. Kutsal İttifak Devletleri elçilerine ayrılan odanın Avrupa tarzında düzenlenmiş olması özellikle aşağıdakilerden hangisinin görsel üzerinden yansıtılmaya çalışıldığını göstermektedir?

- A) Diplomasi kültürünün
- B) Askerî üstünlüğün
- C) Ekonomik üstünlüğün
- D) Adalet sisteminin
- E) Eşitlik ilkesinin

4. Metin ile görsel birlikte değerlendirildiğinde aşağıdakilerden hangisi tarih araştırmalarında görsel belgelerin kullanımına örnek gösterilebilir?

- A) Sanat eserlerinin tarih araştırmalarında kullanılamaması
- B) Yazılı kaynakların görsel belgelerden daha güvenilir olması
- C) Tarihî olayların yalnızca yazılı kaynaklardan öğrenilebilmesi
- D) Görsel belgelerin yazılı kaynakları destekleyen kanıtlar sunabilmesi
- E) Görsel belgelerin tarihî olayları tek başına kanıtlamaya yeterli olması

BİLGİ

XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin dış siyaseti Karlofça ve İstanbul antlaşmalarının etkileriyle belirlenmiştir. Bu nedenle izlenen siyaset kaybedilen toprakları geri almak ve yenilgilerin etkilerini ortadan kaldırmak için yürütülen bir dizi askerî ve diplomatik faaliyetten oluşmuştur.

Osmanlı - Rus Savaşı ve Prut Antlaşması (1711)

Taraflar	Osmanlı Devleti - Rus Çarlığı
Savaş	1710 - 1711 Osmanlı - Rus Savaşı

İstanbul Antlaşması'yla elde ettiği yerleri yeterli görmeyen Rusya, Avrupalı devletlerden Osmanlı Devleti'ne yeniden savaş açılmasını istemiştir. Ancak bu çağrıya olumlu yanıt almayan Rusya, Osmanlı Devleti'yle tek başına savaşmayı göze alamamış ve Baltık Denizi'ne yönelerek İsveç'e savaş açmıştır. Savaşın başlarında üstünlüğü elinde bulunduran İsveç Kralı XII. Şarl, 1709 yılında Poltava'da Rus Çarı I. Petro'ya yenilerek Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır. Rusya, Osmanlılardan XII. Şarl'ın teslim edilmesini istemiş; fakat bu istek Sultan III. Ahmed tarafından reddedilmiştir.

Rusya bir taraftan İstanbul Antlaşması'na aykırı olarak Azak ve Dinyeper'de yeni kaleler ve donanma inşa ettirirken diğer taraftan Balkanlardaki Ortodoksları, Osmanlı yönetimine karşı kıskırtmıştır. Ayrıca Rus ordusunun Osmanlı topraklarına özellikle Kırım'a sınır ihlalleri yapması üzerine Osmanlı Devleti, 1710 yılında savaş kararı almıştır.

1711'de Osmanlı ordusu ile Rus ordusu Yaş yakınlarındaki Prut Nehri kıyısında karşı karşıya gelmiştir. Rus kuvvetleri, Osmanlı ordusu tarafından Prut'ta imha edilmek üzereyken Rusya barış istemiştir.

Ordusundaki yenicilerin olumsuz tavırlarına güvenmeyen ve Rus ordusuna yardım gelebileceği endişesini taşıyan Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa, Rusların barış teklifini kabul etmiştir.

1711'de Prut'ta gerçekleşen mücadele, Osmanlı-Rus rekabetinin Karadeniz ve çevresindeki hâkimiyet mücadelesinin önemli aşamalarından biri olmuştur.

1711 Prut Antlaşması'na Göre:

- Azak Kalesi Osmanlı'ya geri verilecektir.
- Rusya, Lehistan'ın iç işlerine müdahale etmeyecektir.
- Rusya İstanbul'da sürekli elçi bulunduramayacaktır.
- İsveç Kralı XII. Şarl'ın ülkesine dönmeye engel olunmayacaktır.
- Rus tüccarlar Osmanlı ülkesinde serbestçe ticaret yapabilecektir.

AKLINDA BULUNSUN

Prut Antlaşması ile Osmanlı Devleti, 1700 İstanbul Antlaşması'yla Rusya'ya verdiği Azak Kalesi'ni geri almış ve Rusya'nın Karadeniz'e yönelik ilerleyişini bir süreliğine durdurmuştur.

Osmanlı - Avusturya Savaşı ve
Pasarofça Antlaşması (1718)

Taraflar	Osmanlı Devleti - Avusturya
Savaş	1714 - 1718 Osmanlı - Avusturya - Venedik Savaşı

Mora Yarımadası Karlofça Antlaşması ile Venedik'e bırakılmıştır. Burada yaşayan halk, Venedik'in uyguladığı Katolik baskısı nedeniyle Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Ayrıca Venedik'in himayesinde bulunan korsanların Doğu Akdeniz'de ticaret ve hac gemilerine baskınlar düzenlemesinin Karlofça Antlaşması'nın ihlali olduğu gerekçesiyle Osmanlı Devleti, 1714 yılında Venedik'e savaş ilan etmiştir.

Osmanlı Devleti, 1715 yılında Mora ve çevresindeki adaları Venedik'ten geri almayı başarmıştır.

Osmanlı-Venedik Savaşı'nda başlangıçta tarafsız kalan Avusturya, Osmanlı ordusunun Dalmaçya'ya yönelmesi üzerine Venedik ile 1716 yılında ittifak antlaşması imzalamıştır. Böylece Venedik'le devam eden savaşa Avusturya da katılmıştır.

Hazırlıklar tamamlanmadan sevk edilen Osmanlı ordusu Tuna Nehri kıyısında Petervaradin'de Avusturya ordusu ile karşılaşmış, Osmanlı'nın mağlup olması üzerine Avusturya, 1717 yılında Belgrad'ı işgal etmiştir.

Venedik'in, Papalık ve Malta şövalyelerinin yardımıyla Preveze'yi alıp Dalmaçya'ya asker çıkarması ile zor durumda kalan Osmanlı'nın barış isteği üzerine İngiliz ve Hollanda elçilerinin girişimiyle 1718'de Pasarofça Antlaşması imzalanmıştır.

Pasarofça Antlaşması ile;

- Belgrad, Semendire dâhil kuzey Sırbistan ve Temeşvar gibi yerler Avusturya'ya bırakılmıştır.
- Avusturya, Osmanlı topraklarında konsolosluk açma hakkı ve ticari imtiyazlar elde etmiştir.
- Bosna ve Preveze'de ele geçirilen kaleler ile Dalmaçya kıyıları Venedik'e verilirken Mora Osmanlı'da kalmıştır.

ODAK NOKTASI

Pasarofça Antlaşması sonrası Osmanlı Devleti, Karlofça ile kaybettiği yerleri geri alma umutlarını kaybetmiş ve Avrupa'da mevcut topraklarını korumaya yönelik bir siyaset izlemeye başlamıştır.

Avrupa ile başlayan barış döneminde 1718-1730 yılları arasında batı tarzı yeniliklerin yapıldığı "Lale Devri" yaşanmıştır.

BİLGİ

Osmanlı - Avusturya ve Osmanlı - Rus Savaşları Belgrad Antlaşması (1739)

Taraflar	Osmanlı Devleti - Avusturya ve Rusya
Savaş	1736 - 1739 Osmanlı - Avusturya - Rus Savaşı

1733'te Avusturya ve Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı gizli bir ittifak antlaşması yaparak Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşmayı planlamıştı. Bu antlaşmaya göre Azak ve Kırım Rusya'ya; Bosna-Hersek ise Avusturya'ya bırakılmıştır.

Rusya, Kırım Tatarlarının kendi topraklarına akınlarını önlemediği gerekçesiyle Sultan I. Mahmud'a Prut Antlaşması'nı tanımadığını bildirmiştir. Osmanlı Devleti, savaşmak istememesine rağmen Rusya'nın Azak ve Kırım'a saldırması sonucu 1736'da Rusya'ya savaş ilan etmiştir.

Rusya, başlangıçta Osmanlı ordusuna üstünlük kurarak Kırım, Azak ve Özi kalelerini işgal etmiştir. Bu sırada Avusturya da Eflâk, Sırbistan ve Bosna'ya saldırarak Osmanlı topraklarında ilerlemeye başlamıştır. Karşı saldırıya geçen Osmanlı ordusu, Avusturya ordusunu geri püskürtmeyi başarmıştır. Avusturya'nın art arda aldığı yenilgiler sonrası Rus ordusu da geri çekilmeye başlamış ve Osmanlılar Özi'yi geri almıştır.

Semendire ve Belgrad'ı Osmanlıların almasıyla Avusturya barış istemek zorunda kalmış ardından da Rusya ile savaşı bitirecek müzakereler başlamıştır.

Savaşların ardından Avusturya ve Rusya ile ayrı ayrı Belgrad Antlaşması imzalanmıştır.

1739 Belgrad Antlaşması'na Göre:

- Avusturya, Belgrad'ı Osmanlı Devleti'ne geri vermiş, Tuna Nehri iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir.
- Rusya ile yapılan Belgrad Antlaşması'nda ise Azak Kalesi'nin yıkılması kararlaştırılmış, Rusya'nın Karadeniz'de donanma ve ticaret yapması yasaklanmıştır. Rus ticaret gemilerinin ancak Osmanlı bayrağı altında denizlere açılabilmesi kararlaştırılmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Belgrad Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıldaki en büyük diplomatik zaferlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Pasarofça Antlaşması'nın yol açtığı toprak ve itibar kaybını telafi etmiş; Balkan coğrafyasında askerî üstünlüğünü bir süre daha koruma imkânı bulmuştur.

Osmanlı - Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması (1774)

Taraflar	Osmanlı Devleti - Rus Çarlığı
Savaş	1768 - 1774 Osmanlı - Rus Savaşı

Rus Çariçesi II. Katerina'nın komşu devletlere karşı izlediği saldırgan ve yayılcı politika önce Balkanlarda kendini göstermiştir. Rusya'nın Lehistan üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışması üzerine Leh milliyetçileri, Osmanlı Devleti'nden yardım ve himaye istemiştir. Devlet adamlarından bazılarının teşvikiyle Lehistan'ın yardım çağrısına cevaben Rusya'ya 1768'de savaş ilan edilmiştir. Gerekli hazırlık yapılmadan başlanan bu savaşın ilk zamanlarında Osmanlı yenilgiler almıştır.

1769-1770 kışında Rus orduları, Tuna'ya kadar ilerlemiş ve Eflâk ile Boğdan'ın merkezi durumunda olan Bükreş'i işgal etmiştir. Rus donanması 1770 yılı başlarında Baltık Denizi'nden çıkarak İngilizlerin de desteğiyle Akdeniz'e açılmıştır.

Ruslar, 6 Temmuz 1770'de Çeşme Limanı'na baskın düzenlemiş ve Osmanlı donanmasına ait otuz kadar gemiyi ateşe vermiştir. Korumasız kalan Çanakkale Boğazı abluka altına alınmış ve İstanbul tehdit edilmiştir. Rus donanmasının Çeşme Baskını'ndan, 1774'e kadar Akdeniz'de ve Ege'de gösterdiği faaliyetler, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasında önemli bir etken olmuştur.

Küçük Kaynarca Antlaşması (1774)

1774'te imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin imzaladığı en ağır antlaşmalardan biridir.

Antlaşmaya Göre:

- Kırım bağımsız olmuş ve Kırım hanları sadece dinî bakımdan Osmanlı halifesine bağlı kalmıştır.
- Azak Kalesi ve çevresi Ruslara; Eflâk, Boğdan, Besarabya ve Akdeniz'deki adalar Osmanlı Devleti'nde kalmıştır.
- Rus Ortodoksları ve din adamları, kutsal yerleri serbestçe ziyaret edebilecektir.
- Rusya, Fransa ile İngiltere'ye tanınan kapitülasyonlardan yararlanma hakkı elde etmiştir.
- Rusya, Balkanlarda istediği yerde konsolosluk açabilecek ve İstanbul'da daimi elçi bulundurabilecekti.
- Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş tazminatı ödeyecekti.

Önemi

- Rusya, kapitülasyonlardan yararlanma hakkını elde ederken, Osmanlı ilk kez savaş tazminatı ödemiştir.
- Osmanlı Devleti ilk kez halkı Türk ve Müslüman olan bir toprak parçasını (Kırım) kaybetmiştir.
- Rusya, Panislavizm politikasını uygulamak için uygun ortam bulmuştur.

1. XVIII. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti, Karadeniz'in güvenliğini tehdit eden Rusya'ya karşı askerî üstünlüğünü yeniden kurmak istemiştir. Bu amaçla yürütülen mücadelelerde Osmanlı ordusu, Prut Nehri kıyısında Rus ordusunu kuşatarak avantaj elde etmiştir.

Bu paragraftan hareketle bahsedilen savaştan sonra imzalanan Prut Antlaşması ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Osmanlı Devleti savunma politikasına geçmiştir.
B) Rusya Karadeniz'de hâkim güç hâline gelmiştir.
C) Osmanlı Devleti Rusya karşısında askerî üstünlük sağlamıştır.
D) Kırım bağımsız olmuştur.
E) Osmanlı Devleti savaş tazminatı ödemiştir.

2. "Kutsal İttifak Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti, Batı'daki üstünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiş olsa da XVIII. yüzyılda Avusturya karşısında zaman zaman kazandığı askerî başarıları diplomatik başarıya dönüştürmeyi başarmıştır."

Bu duruma örnek gösterilebilecek antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karlofça B) Pasarofça C) Vasvar
D) Küçük Kaynarca E) Belgrad

3. Küçük Kaynarca Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin uluslararası itibarını zedeleyen ve Rusya'yı Osmanlı iç işlerine müdahil hâle getiren sonuçlar doğurmuştur. Antlaşma metninde "İki İmparatorluk, Belgrad Sözleşmesi de dahil olmak üzere, iki devlet arasında daha önce yapılmış tüm antlaşmaları ve sözleşmeleri sonsuza dek ortadan kaldırmayı ve sonsuza dek unutulmaya bırakmayı kabul etmiştir ve söz konusu sözleşmelere dayalı hiçbir hak talebinde bulunmayacaklardır". ifadeleri yer almıştır.

Bu metinden hareketle

- I. Osmanlı'nın siyasi egemenliğinin zedelendiği,
II. Rusya'nın Karadeniz'de güç kazandığı,
III. Osmanlı'nın mutlak üstünlüğünü koruduğu

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

4. Pasarofça Antlaşması'nın Osmanlı tarihinde "Lale Devri"nin başlangıcı olarak kabul edilmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisi değildir?

- A) Uzun süreli barış ortamının sağlanması
B) Batı ile askerî rekabetin sona ermesi
C) Diplomasiye ağırlık verilmesi
D) Savaşçı fetih anlayışının geri plana itilmesi
E) Avusturya karşısında askerî üstünlük sağlanması

5. Rus filosunun Osmanlı donanmasının tahribinden sonra 1774'e kadar Akdeniz'de ve Ege'de gösterdiği faaliyetler Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasında önemli bir etken olmuştur. Rus Kraliçesi II. Katerina bu savaşta başarı gösteren generallerinden Alexis Orlof'a Çeşmeski (Çeşmeli) ünvanını vermiş ve bu savaşın hatırasına Rusya'da bir de zafer anıtı diktirmiştir.

Çeşme Baskını ile ilgili verilen metne göre

- I. Ruslar Osmanlı'ya karşı denizlerde üstünlük sağlamıştır.
II. Ruslar, sıcak denizlere inme politikasından vazgeçmiştir.
III. Denizlerdeki askerî gelişmeler Osmanlı'nın diplomatik kararlarını etkilemiştir.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

6. 1739 Belgrad Antlaşması'nın sonuçlarına göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Osmanlı Devleti diplomatik bir üstünlük elde etmiştir.
B) Rusya Karadeniz'de serbestçe donanma bulundurma hakkı kazanmıştır.
C) Avusturya'nın Balkanlar'daki etkisi zayıflamıştır.
D) Belgrad Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir.
E) Karadeniz'in Türk Gölü olma özelliği korunmuştur.

1 - 4. soruları aşağıdaki kaynaklara göre cevaplayınız.

Kaynak 1: Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa'nın Prut Seferi Günlüğü (1711)

"Rus Çarı Petro, Polonya (Lehistan) içlerine kadar girip buradaki nüfuzumuzu kırmış ve Osmanlı topraklarına sığınan İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ı yakalamak amacıyla sınırlarımızı resmen ihlal etmiştir. İstanbul Antlaşması (1700) ile elimizden çıkan ve Karadeniz'deki güvenliğimizi tehdit eden Azak Kalesi'ni geri almak, Rusya'nın güneye inme iştahını Prut Nehri'nde kesmek amacıyla gaza ilan olup orduyu hümayunla sefere çıkılmıştır."

Kaynak 2: Uluslararası Siyaset ve Diplomasi Tarihi Araştırma Raporu (1711)

"Pрут Antlaşması ile Rusya; İstanbul Antlaşması'yla aldığı Azak Kalesi'ni Osmanlı Devleti'ne geri vermeyi, İstanbul'da daimi elçi bulundurmaktan vazgeçmeyi ve Polonya'nın iç işlerine hiçbir şekilde müdahale etmemeyi kabul etmiştir. Bu antlaşma, Karlofça'da (1699) çok büyük topraklar kaybeden Osmanlı devlet aklında, kaybedilen yerlerin geri alınabileceğine ve eski güce ulaşılabileceğine dair çok büyük bir psikolojik umudun doğmasına yol açmıştır."

1. Kaynak 1'e göre, Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı Prut Seferi'ni başlatmasının nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rusya ile Karadeniz genelinde ortak bir deniz ticaret filosu kurma düşüncesi
- B) İsveç Krallığı'nın tüm askeri ve ekonomik gücünü ele geçirme gayreti
- C) Rusya'nın sınır ihlalleriyle yarattığı jeopolitik tehdit ve Azak Kalesi'ni geri alma isteği
- D) Polonya (Lehistan) kralının barış şartlarını Osmanlı lehine revize etmesi
- E) İstanbul Antlaşması'yla elde edilen diplomatik ayrıcalıkları tüm Avrupa'ya yayma amacı

2. "Eğer Rus Çarı Petro, Kaynak 1'de belirtilen sınır ihlallerini yapmasaydı ve Osmanlı Devleti ile dostane ilişkilerini sürdürseydi..." önermesi üzerinden akıl yürüten bir öğrencinin ulaşacağı en tutarlı yargı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rusya Devleti Azak Kalesi üzerindeki tüm siyasi ve askeri haklarından kendi isteğiyle vazgeçerdi.
- B) Osmanlı Devleti'nin Prut Seferi'ne çıkma gerekçesi ortadan kalkacağı için bu askeri çatışma yaşanmayabilirdi.
- C) İsveç Kralı Demirbaş Şarl Rusya'ya karşı Osmanlı ile resmî bir askeri birlik kurardı.
- D) İstanbul Antlaşması'nın maddeleri Osmanlı Devleti tarafından tek taraflı olarak feshedilirdi.
- E) İslam dünyasındaki diğer devletler Rusya'ya karşı Osmanlı ile resmî bir askeri ittifak kurardı.

3. Bir tarihçi, Prut Antlaşması için "Bu antlaşma sadece kazanılan bir askeri başarı değil, Osmanlı dış politikasının geleceğini şekillendiren çok güçlü bir psikolojik dönüm noktasıdır." demiştir.

Kaynak 2'deki hangi veri bu tarihçinin değerlendirmesini doğrudan destekler niteliktedir?

- A) Antlaşma maddelerinin sadece sınır bölgelerindeki yerel valileri ve komutanları bağlaması
- B) Rusya'nın İstanbul'da daimi elçi bulundurma hakkından vazgeçmek zorunda kalması
- C) Osmanlı devlet aklında, kaybedilen toprakların geri alınabileceğine dair büyük bir umudun doğması
- D) Müzakerelerin Osmanlı Devleti'ne ait resmî bir askeri ordu çadırında yürütülmüş olması
- E) Antlaşma sonrasında Karadeniz ticaret yollarının dış dünyaya kapatılmış olması

4. Kaynak 1 ve Kaynak 2 birlikte değerlendirildiğinde aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) Osmanlı Devleti, Prut Seferi'nde Karadeniz'in güvenliğini yeniden sağlamayı hedeflemiştir.
- B) Prut Antlaşması, Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki diplomatik nüfuzunu sınırlandıran hükümler içermektedir.
- C) Antlaşmanın hükümleri, Osmanlı Devleti'nde kaybedilen toprakların geri alınabileceğine yönelik bir güven oluşturmuştur.
- D) Osmanlı Devleti, Rusya'nın Karadeniz'e açılmasını tamamen ve kalıcı biçimde engellemeyi başarmıştır.
- E) Prut Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması sonrasında yaşadığı moral kaybını kısmen gidermiştir.

4. SEANS I LALE DEVRİ (1718 - 1730)

BİLGİ

Osmanlı Devleti, Pasarofça Antlaşması'ndan sonraki dönemde mevcut toprakları koruma politikası izlemeye başlamıştır. Bunun için de Avrupa devletleriyle iyi geçinmeye ve bu devletlerle olan ilişkilerini barış içinde sürdürmeye özen göstermiştir. Osmanlı Devleti için bu dönem Avrupa ile daha yoğun kültürel, diplomatik ve ekonomik ilişkilerin kurulduğu aynı zamanda ilk defa "Batı'yı tanıma ve yenilenme" denemesinin yapıldığı dönem olmuştur.

AKLINDA BULUNSUN

Özellikle İstanbul'da, Haliç ve Boğaziçi çevresinde aşırı lale merakı ve lale yetiştiriciliği yaygınlaştığı için, bu dönemde 'Lale Devri' adlandırmasını ilk kez Yahya Kemal Beyatlı kullanmış daha sonra tarihçi Ahmed Refik'in (Altınay) eserlerinde kullanması ile yaygınlaşmıştır. Lale Devri, 1718 Pasarofça Antlaşması ile başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona ermiştir. Dönemin padişahı III. Ahmed, sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.

Lale Devri'nde Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, İstanbul'daki yabancı elçilerle düzenli görüşmeler yapmaya başlamıştır. Ayrıca Osmanlı tarihinde ilk defa Avusturya, Fransa ve Rusya gibi önemli Avrupa ülkelerine elçiler gönderilmiş, onlardan gittikleri ülkelerle ilgili raporlar hazırlamaları istenmiştir. Lale Devri'nde Avrupa'ya gönderilen Osmanlı elçilerinin en tanınmış 1720 yılında Fransa'ya giden Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'dir.

TARİHSEL İPUCU

Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi, "Sefaretname" sinde Fransız sarayını, şehir düzenini, eğitim ve teknik yenilikleri ayrıntılı biçimde tasvir etmiş ve Osmanlı yöneticilerinin "Avrupa nasıl bir yer?" sorusuna cevap vermiştir.

Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Fransa seyahatini izleyen dönemde Fransa'da Türk karakterlerine yer verilen romanlar yazılmış, bale ve opera gösterileri sergilenmiştir. Osmanlı kıyafetleriyle davetlere katılmak, portreler yaptırmak yeni bir moda akımına dönüşürken Türk mutfağına ve dekorasyonuna da ilgi artmıştır. Böylece başta Fransa ve İngiltere olmak üzere pek çok Avrupa ülkesi "Turquerie" (Turkuveri) adı verilen modanın etkisi altında kalmıştır.

Lale Devri, Avrupalıların Osmanlılardan etkilendiği kadar Osmanlı toplumunun da Avrupa'dan etkilendiği bir dönem olarak tarihe geçmiştir.

Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin Paris'e giderken yanında götürdüğü oğlu Said Efendi, Versay Sarayı'nın resimlerini ve planlarını İstanbul'a getirmesi ile Osmanlı mimarisinde yeni bir anlayışın gelişmesine katkı sağlamıştır.

BİLGİ KUTUSU

Lale Devri'nin eğlence mekânı olan Kâğıthane'de Versay Sarayı model alınarak Sadabad Sarayı yapılmıştır. İstanbul'un çeşitli yerlerinde Avrupa mimarisinin barok ve rokoko üslupları kullanılarak başka yapılar da inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Matbaa

İstanbul'da peş peşe çıkan yangınlar nedeniyle yazma eserlerin zarar görmesi matbaaya duyulan ihtiyacı artırmıştır. Diğer yandan özellikle sayfa sayısı fazla olan yazma eserlerin fiyatı medrese talebelerinin satın alamayacağı kadar yüksekti. Bu gerekçelerden hareketle İbrahim Müteferrika matbaanın gerekliliğini anlattığı bir kitap hazırlamıştır. Eserinde; matbaanın eğitim alanında getireceği faydaları ve özellikle basma eserlerin yazmalara göre daha ucuza elde edileceğini özetlemiştir. Kitabını sadrazama takdim eden İbrahim Müteferrika, İstanbul'da tüm masraflarını kendisinin karşılayacağı bir matbaa açmak istediğini iletmıştır. Ayrıca basılacak eserlerin sözlük, tarih, tıp, fizik, astronomi ve coğrafyaya dair olacağını, din kitaplarının basılmayacağını bildirmiştir. Talebinin uygun bulunması üzerine III. Ahmed'in fermanı ve Şeyhülislâm Yenişehirli Abdullah Efendi'nin fetvası ile ilk Türk matbaasını kurma iznini almıştır (1727).

İbrahim Müteferrika, Yirmisekiz Çelebizâde Mehmed Said Efendi ile birlikte Osmanlı Devleti'nin ilk Türk matbaasını kurmuştur.

Kurulan ilk Türk matbaasında tarih, coğrafya ve sözlük türünde eserler basılmıştır. Buna paralel olarak kütüphaneler kurulmuş ve tercüme ve derleme faaliyetleri artmıştır. İbrahim Müteferrika matbaasında basılan ilk kitap, iki yıl kadar süren çalışmalar sonunda 31 Ocak 1729'da yayımlanan "Vankulu Lûgatı" olmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Osmanlı Devleti'nde ilk matbaayı kuranlar Yahudilerdir. İlk Yahudi matbaası, İstanbul'da 1493 yılında Musevi Hahamı Gerson tarafından kurulmuştur. Yahudiler daha sonra 1510'da Selanik'te, 1554'te Edirne'de, 1605'te Şam'da, 1646'da İzmir'de basımevleri kurarak din, tarih ve dil bilgisi kitapları basmışlardır.

BİLGİ

1729 - 1741 yılları arasında sadece 17 kitap yayımlanmış İbrahim Müteferrika'nın ölümüyle (1747) uzun süre basım ve yayım işlerinde duraklama olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde okuyucu kitlesinin sınırlılığı, matbaanın yaygınlaşmamasının nedenleri arasındadır.

Lale Devri Yenilikleri

Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa, kendisine sunulan raporlardan hareketle Osmanlı Devleti'nin bilim ve teknikte Batı'nın gerisinde kaldığını görmüştür. Bunun üzerine Padişah III. Ahmed ile birlikte Türk tarihindeki ilk bilinçli Batılılaşma hareketini başlatmıştır.

- Yalova'da kâğıt fabrikası açılmış, yerli üretim desteklenmiştir.
- İstanbul, çok defa büyük yangınlara maruz kaldığı için Yeniçeri Ocağına bağlı "Tulumbacılar" adıyla ilk defa düzenli bir itfaiye teşkilatı kurulmuştur.
- Lale Devri sağlık alanında ilerlemelerin de yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Sadrazam İbrahim Paşa, hekimlerin mesleklerinde uzman olarak yetişmesine önem vererek ehliyetsiz kişilerin hekimlik yapmalarını yasaklamıştır.

BİLGİ KUTUSU

Lale Devri'nde Doğu tıbbının bitkisel ilaçlarla tedavisi yerine, Batı'nın kimyasal ilaçlarla tedavisini tercih eden hekimlerin ortaya çıkması, sağlık konusunda bir ikilemin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu nedenle devlet, hekimlerin alanlarında yeterli olup olmadıklarını belirlemek için bir sınav uygulamaya başlamıştır.

- Osmanlı toplumunda çiçek hastalığına karşı uygulanan aşılama yöntemi, Avrupalıların da dikkatini çekmiş ve yöntemin Avrupa'da tanınmasına katkı sağlamıştır.

TARİHİ BİLGİ

İstanbul'daki İngiltere elçisinin eşi Lady Montagu (Leydi Montegü), "Türkiye Mektupları" adlı eserinde Türkiye'de bazı hastalıklara özellikle çiçek hastalığına karşı aşı yapıldığını kaydetmiştir.

- Lale Devri'nde Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın güzel sanatlara ilgisi sayesinde İstanbul, Doğu ve Batı sanatlarının etkileşimini yansıtan mimari eserlerle süslenmiştir. Şehrin her yanında çeşmeler, köşkler, havuzlar ve medreseler yapılmıştır.

III. Ahmed Çeşmesi

- İznik ve Kütahya'dan ustalar getirilerek unutulmaya yüz tutmuş çini sanatı yaşatılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla İstanbul'da bir çini imalathanesi kurulmuştur.
- Lale Devri'nde sarayda ve yüksek zümre mensuplarının evlerinde geleneksel Osmanlı sedirlerinin yerini Batı tarzı sandalye ve koltuklar almaya başlamıştır.
- Nedim gibi şairler şehir hayatını, eğlenceyi, mimariyi ve lale motifini işleyen şiirleriyle bu dönemin ruhunu yansıtmışlardır. Lale Devri, 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona ermiştir. İsyanın temel nedenleri arasında ağır vergiler, saray çevresindeki lüks yaşam ve askerî başarısızlıklar yer almıştır.

Patrona Halil İsyanı (1730)

Lale Devri'nde yaşanan değişim, toplumun geneline mal edilememiş ve bir üst tabaka hareketi olarak kalmıştır. Bu arada bazı devlet adamlarının lüks harcamaları ve eğlenceye düşkünlükleri toplumun tepkisine neden olmuştur. İran Cephesi'nden gelen yenilgi haberleriyle birlikte halkın tepkisi ve öfkesi 1730'da büyük bir isyana dönüşmüştür. Patrona Halil adında eski bir yeniçerinin liderliğinde başlayan bu isyanla birlikte Lale Devri sona ermiştir.

AKLINDA BULUNSUN

İsyanın lideri Patrona Halil, Arnavut asıllı eski bir yeniçeridir. İsyanın ortaya çıkmasında saray çevresinde artan lüks ve eğlence hayatı, fiyat artışları, ağır vergi yükü ve yeniliklerin halk tabanına yayılmaması etkili olmuştur.

İsyan sonucunda Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa idam edilmiş, III. Ahmed tahttan çekilmiş ve yerine I. Mahmud tahta çıkmıştır. Bu gelişme, Osmanlı Devleti'nde yenilik hareketlerinin toplumsal destek olmadan sürdürülemeyeceğini göstermiştir.

1. Aşağıdakilerden hangisi Lale Devri'nin başlamasına zemin hazırlayan gelişmelerden biridir?

- A) Patrona Halil İsyanı
- B) Karlofça Antlaşması
- C) Pasarofça Antlaşması
- D) Küçük Kaynarca Antlaşması
- E) Vaka-i Hayriye

2. Lale Devri'nin Osmanlı düşünce tarihindeki en etkili sonucu ilk Türk matbaası kurulmasıdır. Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın destekleriyle kurulan matbaada İbrahim Müteferrika zamanında on dört yıl içinde toplamı yirmi üç cilt tutan on yedi eser basıldı. Matbaadan sonraki önemli atılım yine Damat İbrahim Paşa'nın tercüme edilmesini veya yazılmasını teşvik ettiği kitaplarla oldu. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren yöneticilerin teşvikiyle başta Arapça ve Farsça'dan eserler tercüme edilmekteydi. Ayrıca bu dönemde Damat İbrahim Paşa'nın teşvikiyle çeşitli eserlerin Türkçeye kazandırılması amacıyla tercüme faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. **Lale Devri'nde kurulan İbrahim Müteferrika Matbaası'nın Osmanlı kültür hayatına katkısı aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Avrupa ile ticaret hacmini artırmıştır.
- B) Bilginin yayılma hızını artırmıştır.
- C) İlk Türkçe romanların yayınlanmasını sağlamıştır.
- D) Saray mimarisini yeniden şekillendirmiştir.
- E) Askerî ıslahatları ortadan kaldırmıştır.

3. Lale Devri'nde,

- İlk Türk matbaası İbrahim Müteferrika tarafından kuruldu.
- İlk defa çiçek aşısı uygulandı.
- Kâğıt, kumaş ve çini fabrikaları açıldı
- Yeni kütüphaneler kuruldu.
- Avrupa tarzı köşkler yapıldı.

Bu yenilikler yapıldıkları alanlarla eşleştirildiğinde hangi seçenek dışarda kalır?

- A) Kültürel
- B) Sağlık
- C) Ekonomi
- D) Mimari
- E) Sanat

4. Kısa süren bu dönemi (1718 - 1730), Osmanlı tarihinin sadece zevk ve eğlence değil; barış, yenileşme ve reform döneminin başlangıcı olarak anlamak daha isabetli olacaktır. Lale Devri Osmanlı Devleti'nin ilk defa yüzünü çok farklı açılardan Avrupa'ya dönmesinin başlangıcıdır. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, 1720'de Paris'e elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Çelebi Mehmed'e bazı talimatlar vererek, "şuurlu bir kültürel temasın" ve Batı dünyasını daha yakından tanımının başlamasını sağlamıştır.

Buna göre Lale Devri'nde Avrupa'ya elçiler gönderilmesinin temel amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kapitülasyonları kaldırmak
- B) Osmanlı topraklarını genişletmek
- C) Yeni vergi sistemleri kurmak
- D) Türkçenin yaygınlaşmasını sağlamak
- E) Avrupa'daki gelişmeleri yerinde incelemek

5. "Geleneksel gazâ ve cihat anlayışının yerini yavaş yavaş Çırağan eğlenceleri ve helva sohbetleri şeklinde ortaya çıkan dünya sevgisi ve zevklerinin alması, ibadet ayı olan Ramazan'da bile eğlencelerin devam etmesi özellikle dinî çevrelerde tepkiyle karşılanıyordu. Damat İbrahim Paşa'ya muhalif olan Mustafa Paşa, isyanın hazırlığı işini daha önceden tanıdığı ve bir cinayetten dolayı idamdan kurtardığı, Arnavut asıllı olup o sırada Yeniçeri Ocağı'nın 17. Orta mensubu olan Patrona Halil'e verdi. Kaymakam Mustafa Paşa halkın desteğini sağlamak için Ayasofya vâizi Ahmed Efendi'yi devreye soktu. Bu arada sebepsiz yere görevinden alınan ve sadrazamla özel bir meselesi olan İstanbul Kadısı Zülâfi Hasan Efendi de isyan komitesine katılmıştı. Patrona Halil ilmiye sınıfından bu iki önemli şahsiyet dışında güvendiği, Zağarcı Bölüğü'nden Rusçuklu manav Muslu Beşe ve Kahveci Emîr Ali ile birkaç kişiyi de yanına alarak gerçekleştirilecek harekâtın planını yaptı ve isyanda görev alacak elebaşları belirledi. İsyancılara hamam tellâkları, softalar, sebzeci, kaldırımcı, tavukçu, süprüntücü, dilenci gibi ayak takımı katılmıştı."

Patrona Halil İsyanı ile ilgili verilen tarihî kaynağa göre

- I. İsyân dinî kökenli bir isyandır.
- II. Lale Devri yenilikleri birçok kesimi rahatsız etmiştir.
- III. İsyânın amacı yönetim değişikliği sağlamaktır.

Çıkarımlarından hangilerine ulaşamaz?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) I ve III
- E) II ve III

1 - 4. soruları aşağıdaki kaynaklara göre cevaplayınız.

Kaynak 1

"Padişahımızın emriyle Fransa'nın sanayisini, kalelerini, eğitim sistemini ve devlet idaresini incelemek üzere Paris'e geldik. Burada matbaa denilen bir aletle binlerce kitabın hızla basıldığını, kütüphanelerin ve ilim akademilerinin ne raddede geliştiğini müşahade ettik. İstanbul'a döndüğümüzde bu faydalı usullerin devletimizde de tatbik edilmesi için gayret gösterdik. Zira Batı'nın sadece askerî gücünü değil; ilim, teknik ve mimari sahadaki birikimini de yakından tanımak devletimizin geleceği için elzemdir."

Kaynak 2

"Lale Devri, Osmanlı Devleti'nin Batı'nın üstünlüğünü kabul ederek barışçıl bir kültürel dönüşüme yöneldiği dönemdir. İbrahim Müteferrika ve Said Efendi'nin gayretleriyle kurulan ilk Türk matbaasında dinî eserler dışındaki sözlük, tarih ve coğrafya kitapları basılarak bilginin tabana yayılması ve entelektüel bir birikimin oluşması sağlanmıştır. Yalova'da kâğıt imalathanesinin açılması, Doğu klasiklerinin Türkçeye tercüme edilmesi için kurullar kurulması ve İstanbul'da baş gösteren yangınlara karşı Tulumacılar Ocağı'nın (İtfaiye Teşkilatı) kurulması bu dönemin getirdiği somut toplumsal faydalardandır."

1. Kaynak 1'e göre Lale Devri'nde Batı dünyasına elçi gönderilmesinin Osmanlı devlet aklına sağladığı fayda aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fransa ile ortak bir askerî donanma kurularak Rusya'nın Karadeniz'deki etkinliğinin bitirilmesi
- B) Batı'nın sadece askerî değil; bilim, teknik, sanayi ve idari sahadaki birikiminin de fark edilmesi
- C) Avrupa'daki mezhep savaşlarına müdahale edilerek Hristiyan dünyasının tek merkezden yönetilmesi
- D) Osmanlı sınırları içindeki gayrimüslim tebaaya verilecek yeni hakların Fransa eliyle belirlenmesi
- E) İstanbul'daki geleneksel eğitim kurumlarının tamamının kapatılarak Fransızca eğitime geçilmesi

2. Kaynak 2'ye göre Lale Devri'nde matbaanın açılması ve tercüme heyetlerinin kurulmasının sağladığı "kültürel fayda" aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Batı dünyasındaki tüm dinî kitapların Osmanlı toplumuna aynen aktarılması
- B) Dinî kitapların basım maliyetlerinin düşürülerek saray bütçesine katkı sağlanması
- C) Yazılı eserlerin çoğaltılması ve tercümeler yoluyla entelektüel birikimin artması
- D) Hat sanatıyla uğraşan geleneksel zanaatkarların devlet kadrolarına atanması
- E) Avrupa tarzı mimari yapıların Anadolu genelinde hızla yaygınlaştırılması

3. İki kaynak birlikte analiz edildiğinde, Lale Devri ıslahatlarının hayata geçirilmesinde izlenen "yöntem ve akış" hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Islahatlar halkın baskısıyla başlamış ve saray idaresi bu isteklere boyun eğmiştir.
- B) Avrupa'daki gelişmeler yerinde incelenmiş, ardından bu birikim somut kurumlarla ülkeye aktarılmıştır.
- C) Sadece yangın gibi toplumsal sorunlara odaklanılmış, bilimsel ve teknik gelişmeler reddedilmiştir.
- D) Fransa'dan gelen askerî uzmanların tavsiyeleri doğrultusunda Yeniçeri Ocağı kapatılmıştır.
- E) Islahatların tamamı dinî eserlerin basılması ve çoğaltılması amacıyla sınırlandırılmıştır.

4. Kaynak 2'deki hangi veriler, "Lale Devri, sadece saray çevresinin zevk ve eğlence dönemi değil, devletin ve toplumun yapısal ihtiyaçlarına somut çözümler üreten faydacı bir yenileşme hamlesidir." görüşünü savunan bir tarihçi-yi desteklemektedir?

- A) Lale Devri'nin barışçıl bir kültürel dönüşüm dönemi olarak adlandırılması
- B) Doğu klasiklerinin Türkçeye tercüme edilmesi için özel kurulların kurulmuş olması
- C) Tarih ve coğrafya alanındaki eserlerin matbaada basılması
- D) Kâğıt imalathanesinin açılması ve yangınlara karşı Tulumacılar Ocağı'nın kurulması
- E) Bilginin yaygınlaşmasına yönelik yayın faaliyetlerinin yürütülmesi

BİLGİ

1755 Lizbon Depremi

1 Kasım 1755 tarihinde Portekiz'in başkenti Lizbon'da meydana gelen deprem, modern çağ tarihinin en yıkıcı doğal afetlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Atlantik Okyanusu merkezli depremi tsunami izlemiş, binaların neredeyse hepsi yıkılmış ve o dönemde nüfusu 200 bin olan Lizbon'da 50 bine yakın insan hayatını kaybetmiştir.

1755 depreminin ardından Portekiz Kralı I. Joseph, Pombal kontu olarak bilinen dönemin Dışişleri Bakanı Sebastio Melo'yu görevlendirerek Ajuda Tepeleri üzerine kurulan devasa bir "çadır saray" kompleksine yerleşmiş ve hayatı boyunca bir daha hiçbir taş binaya girmemeye gayret etmiştir.

Pombal şehri kontu Sebastio deprem sonrasında yaşanan korku ve kargaşayı kontrol ederek depremin ilk günü tarihe geçen efsanevi emri vermiştir: "Ölenleri gömün, yaşayanları doyurun". Pombal, sahra hastaneleri ve evsizler için çadır kentler kurdurmuş, Katolik geleneğinde pek rastlanılmayan bir şekilde kiliseden aldığı izinle salgınları önlemek adına toplu defin ve cenaze törenleri düzenlemiştir.

Cizvit tarikatı Papazı Malagrida'nın kışkırttığı din adamları halka depremin "Tanrı'nın kızgınlığı" nedeni ile olduğu ve kıyametin yaklaştığı şeklinde vaazler vermişlerdir. Malagrida'nın rahipleri, enkaz başlarında bu belanın günahkârlar yüzünden yaşandığını ve Protestan-Katolik herkesin tövbe etmeleri gerektiğini söylemekle kalmamışlar, halkı buna zorlamışlardır.

Sebastio, yaşananların ne Katolikler gibi "Tanrı'nın öfkesi" olduğuna ne de Avrupa'nın Protestan şehirlerinin aksine "Katolik yaşam tarzı" nedeniyle bir ceza olmadığına, felaketin sadece doğal bir olgu olduğuna emindi.

Sebastio, ülkenin dört bir yanına Tanrı'dan hiç söz etmeyen anket şeklinde emirler göndererek depremin süresi, şiddeti, yaralı ve ölü sayısı, yıkımın boyutu gibi bilgileri istemiş ve gelen 646 yanıtı kayıt altına almıştır. Bu anket; Kont Sebastio'nun depremin neden ve sonuçlarını objektif ve bilimsel bir şekilde açıklamaya çalışan ilk kişi olması sebebiyle modern sismolojinin öncüsü olarak tarihe geçmesine neden olmuştur.

Lizbon'un yeniden inşasına başlanmış ve binaların kapı ve pencere sayılarına kadar her detay kurala bağlanmıştır. Şehrin yeniden yapılandırılmasında, çığır açan önlemler dikkat çekmiştir.

Binaların duvarlarına, sallanan fakat yıkılmayan esnek bir yapı yerleştirilerek kafesleme yönetiminin kullanıldığı yenilikçi bir mühendislik yöntemi geliştirilmiş, sarsıntıyı taklit etmek için askeri birlikler, binaların etrafında yürüyüş yaptırılarak sismik tasarım özellikleri test edilmiştir. Felaket durumunda tahliyeyi kolaylaştırmak için geniş alanlar ve dikey caddeler hayata geçirilmiştir.

Yapıların hafif ve orta şiddetli depremlere dayanması; şiddetli depremlerde ise cepheleri zarar görse bile büyük ölçüde ayakta kalması hedeflenmiştir. Depreme dayanıklı "yarı ahşap" konutlar diğerinden bir "yangın duvarı" ile ayrılmıştır.

Böylelikle Lizbon'da Avrupa'nın ilk "depreme dayanıklı" yapıları görülmeye başlanmıştır.

Kont'un en büyük başarısı ise şüphesiz "Aydınlanma"nın önünde bir engel olarak gördüğü tarikatları iki yıl geçmeden Portekiz'den sürmüş olmasıdır.

Sebastio ve Cizvitlerin gidişini gösteren tablo

BİLGİ KUTUSU

Başbakan Sebastio, 1758 yılında Kral I. Joseph'e düzenlenen suikast girişiminden sonra başlayan süreçte soylular ve ruhban sınıfının gücünü kırmıştır. Suikastta parmağı olduğu iddiasıyla kurulan mahkemede ülkenin en köklü ve güçlü aristokrat ailelerinden biri olan Tavora ailesinin tamamı ve bazı Cizvit rahipleri idam edilmiştir. Tarihe "Tavora Olayı" olarak geçen bu gelişme Avrupa'da eleştirilerek barbarca görülse de yaklaşan Fransız Devrimi öncesi soyluların tasfiyesi ve "Ulusal Portekiz Kilisesi"nin kuruluş toplumun sekülerleşmesi anlamında öncü bir hareket olmuştur.

BİLGİ

1755 Lizbon depremi, Avrupa'da başlayan "Aydınlanma Düşüncesi"nin fitilini ateşleyen en önemli olaylardan biri kabul edilmiştir. Depremi yaşanmasıyla "Teodise" yani Tanrı'yı aklama; Voltaire, Rousseau, Pope ve Kant gibi isimler arasında yeniden tartışılmaya başlanmıştır.

Voltaire depremin hemen sonrasında "Lizbon Felaketi Üzerine Şiir"inde (1755) yaşadığı hüznü dile getirirken depremi bir "ilahi takdir" olarak görenlere karşı öfkesini yansıtmıştır.

Voltaire, depremden dört yıl sonra 1759'da yayınladığı "Candide" de (iyimserlik) ise aynı yaklaşımı bu kez neşeli bir hiciv olarak işlemiştir. Rousseau, Voltaire'in aksine Tanrı'ya akıl yürütmeden çok, kalple ulaşılabileceğine inanmış ve Voltaire gibi kiliseye düşmanlık beslememiştir.

Immanuel Kant'ın, felsefik tartışmaların yanında jeolojik olarak depreme yaklaşımı da dikkat çekicidir. Ünlü filozof Kant, Almanya'da sismoloji biliminin kurulmasına zemin hazırlayan, Lizbon depremi hakkında üç ayrı makale yayımlamıştır.

Büyük Lizbon Depremi, Portekiz'i ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda o kadar etkilemiştir ki, Batı Avrupa'daki sömürgecilik en uzun süre devam ettiren devlet olan Portekiz'de sömürgeciliğin sonu gelmiştir.

Deprem sonrasında Avrupa'da gazetecilik ve kamuoyu gelişmiş, modern yardım kampanyalarının ilk örnekleri görülmüştür. Afet yönetimi ve sigorta sistemi tartışılmaya başlanmıştır.

1766 İstanbul Depremi

22 Mayıs 1766 tarihinde Kurban Bayramı'nın üçüncü gününde, büyük bir deprem meydana gelmiştir. Deprem, o kadar şiddetlidir ki İzmir'den Selanik'e kadar olan bölgede hissedilmiştir.

1766 İstanbul Depremi, Osmanlı tarihinin en yıkıcı doğal afetlerinden biridir ve dönemin belgelerinde "zelzele-i azime" (büyük deprem), "zelzele-i şedide" (şiddetli deprem) gibi ifadelerle anılmıştır.

Deprem sonucunda yaklaşık dört bin kişi hayatını kaybetmiştir. Depremi sabah namazı sonrasında rastlaması ve bayram gününe denk gelmesi nedeniyle can kaybının az olduğu ifade edilmiştir.

Deprem sonrası halk arasında kıyamet yorumları yayılmış, toplu ibadetler artmıştır.

Topkapı Sarayı, şehrin su kaynaklarından olan Ayvad Barajı, Ayasofya, depolar, hanlar, dükkânlar ve askeri yapılar çok büyük hasar almış, kentte büyük yangınlar çıkmıştır. Fatih Camii yıkılmıştır.

İnsanlar dış mekânlarda, çadırlarda barınmış, bu hali görek çok üzülen Sultan III. Mustafa "büka edüp" (gözyaşı döküp) "tu-kara ve zuafaya in'am ve ihsan" (yoksullara ve zayıflara yardım ve iyilik) buyurmuştur.

Deprem sonrasında keşif eminleri ve hassa mimarları görevlendirilerek yıkılan veya hasar gören yerlerin keşfi yaptırılmıştır.

İmparatorluğun birçok bölgesinden İstanbul'daki gerekli tamir ve inşaat işlerinin yapılabilmesi için insan ve malzeme kaynaklarının temin edilmesi yoluna gidilmiştir.

Evlerin yan ısıra bekârların ve yolcuların kaldığı hanların önemli bir kısmının yıkılması burada kalan insanların da açığa kalmalarına sebep olmuştur.

Binaların yangın açısından dayanıklı yapılmasına dair emirler verilmiş; ancak depremde yıkılma oranlarının az olmasından dolayı halk tarafından yine ahşap binalar tercih edilmiştir. Fatih Camii daha sağlam bir mimariyle yeniden inşa edilmiştir.

Depremi ikinci önemli tesiri yiyecek ve içecek temini hususunda yaşanmıştır. Şehrin içme suyu şebekesinin depremden etkilenmesi insanların içecek su bulmalarını zorlaştırmıştır. Şehirdeki gıda depolarının ve hanlarının yıkılması veya harap olması sonucu yiyecek sıkıntısı doğmuştur.

Depremi yıktığı veya hasar verdiği binalar sebebiyle mal sahipleri ile kiracılar arasında problemler yaşanmıştır. Kiracılar mal sahiplerinden mülklerini tamir etmelerini istemişler, onlar da maddi durumlarının elverişsiz olduğunu ileri sürerek kira akitlerini bozmaya kalkışmışlardır. Ayrıca depremi bahane ederek kira miktarını artırmaya veya kiracıların çıkarmaya çalışanlara da rastlanmıştır. Mal sahibi-kiracı anlaşmazlıkları uzun yıllar sürmüştür.

Sarsıntılar devam ederken Galata'ya doğru büyük dalgalar yükselmiş, sonra şehir üzerine hızla düşerek kıyılarda su baskınlarına neden olmuştur. Arşiv belgelerinde, günümüzde "tsunami" denilen bu dev dalgaları Osmanlılar "badsarsar" olarak adlandırmıştır.

1. Lizbon Depremi, Aydınlanma Çağı'ndaki din-bilim ilişkisini ve doğa olaylarının açıklanma biçimini derinden etkilemiştir. Voltaire ve Rousseau gibi düşünürler, bu felaketi kaderci yorumların ötesinde değerlendirmiştir. "Lizbon Depremi, Tanrı'nın dünyayı yönetme biçimi üzerine yapılan tartışmaları değiştirmiştir."

Bu metne göre

- I. Teolojik tartışmalar derinleşmiştir.
- II. Monarşi yönetimleri tartışılmıştır.
- III. Doğa olaylarında bilim reddedilmiştir.

yargılarından hangilerine ulaşamaz?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

2. "1755 Lizbon Depremi, Avrupa entelektüel çevrelerinde Tanrı'nın adaleti, doğal düzen ve insan aklının sınırları üzerine yeni tartışmalar doğurmuştur. Deprem; doğal afetlerin ilahî bir cezadan ziyade doğa yasalarıyla açıklanabileceği fikrini güçlendirmiştir. Buna karşılık 1766 İstanbul Depremi, Osmanlı toplumunda daha çok kadere bağlılık ve dinî yorumlar üzerinden değerlendirilmiştir."

Bu metne göre iki depremin düşünsel etkileri arasındaki fark nedir?

- A) Lizbon Depremi dinî açıklamaların ağırlık kazanmasına yol açmıştır.
- B) İstanbul Depremi bilimsel açıklamaları artırmıştır.
- C) Lizbon Depremi felsefî tartışmaları tetiklemiştir.
- D) Her iki depremin de etkileri aynı olmuştur.
- E) İstanbul Depremi Avrupa Aydınlanmasını etkilemiştir.

3. "Lizbon Depremi Avrupa basınında büyük yer bulmuş ve uluslararası yardım kampanyaları düzenlenmiştir. İstanbul Depremi ise sınırlı uluslararası yankı uyandırmıştır."

Buna göre iki depremin uluslararası etkileri açısından farkı nedir?

- A) Depremler XVIII. yüzyılın büyük felaketleridir.
- B) İstanbul Depremi Aydınlanma tartışmalarını tetiklemiştir.
- C) Lizbon Depremi uluslararası kamuoyu oluşumunda daha güçlüdür.
- D) Lizbon Depremi Osmanlı düşüncesini derinden etkilemiştir.
- E) İstanbul Depremi daha fazla bilimsel araştırmaya konu olmuştur.

4. "Lizbon Depremi sonrası Avrupa'da deprem verileri ilk kez sistemli olarak toplanmış ve modern sismolojiye öncülük etmiştir. İstanbul Depremi sonrası ise benzer kayıtlar tutulsa da bilimsel bir yapıya dönüşmemiştir."

Bu metne göre aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılr?

- A) İstanbul Depremi modern sismolojinin başlangıcıdır.
- B) Lizbon Depremi bilimsel deprem incelemelerinin kurumsallaşmasına öncülük etmiştir.
- C) Osmanlı'da deprem verileri Avrupa'dan daha sistemli tutulmuştur.
- D) Bilimsel deprem araştırmaları Lizbon'dan önce Osmanlı'da başlamıştır.
- E) Avrupa'da deprem araştırmaları ancak XX. yüzyılda görülmüştür.

5. "Lizbon Depremi, afetlerin sadece doğa olayı olarak değil, sosyal, ekonomik ve politik boyutlarıyla ele alınması gerektiğini göstermiştir."

Bu ifadeye göre aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Depremler toplumsal etkiler doğurabilir.
- B) Afet yönetimi önemlidir.
- C) Depremler fiziksel yıkım yaratır.
- D) Modern şehir planlaması afetlerle bağlantılıdır.
- E) Depremler ekonomik ve politik sonuçlar doğurabilir.

6. "1755 yılındaki deprem sonrası Portekiz yönetimi, hasarın boyutlarını belirlemek amacıyla ülke çapında bir deprem soruşturması yürütmüş, şehirlerden sistemli veri toplamıştır. Bu veriler ilk kez bilimsel yöntemlerle analiz edilmiştir."

Metne göre Portekiz depremi sonrasındaki gelişmeler ile ilgili

- I. Araştırmalar dinî kurumlara bırakılmıştır.
- II. Bilimsel veri toplama devlet politikası hâline gelmiştir.
- III. Sismoloji biliminin temeli XVIII. yüzyılda atılmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

0C970D9B

1 - 2. soruları aşağıdaki metinlere göre cevaplayınız.

Metin 1

1755 Lizbon Depremi ve ardından gelen tsunami, şehrin limanını, gümrük binalarını ve okyanus aşırı ticaret filolarını yok etmiştir. Portekiz Başbakanı Pombal, idari yetkileri elinde toplayarak hemen olağanüstü hâl ilan etmiş, yağmacıları cezalandırmış ve şehri modern, geniş caddelerle yeniden inşa ettirmiştir. Lizbon'da kiliselerin yıkılması ve ticaretin durması, Avrupa genelinde büyük bir felsefi ve sosyal tartışmaya yol açmıştır.

Metin 2

"Kıyamet-i Sugra" (Küçük Kıyamet) olarak anılan 1766 İstanbul Depreminde; Topkapı Sarayı, Fatih Camii, Kapalıçarşı ve surlar ağır hasar görmüştür. Sultan III. Mustafa, idari bir tedbir olarak orduyu ve tersane işçilerini şehrin işsesini sağlamakla görevlendirmiş; hazineye muazzam bir bütçe ayırarak ticaretin kalbi olan Kapalıçarşı'yı hızla tamir ettirmiştir. İstanbul'da deprem sonrası çevre illerden Anadolu ve Rumeli'den binlerce usta ve işçinin payitahta getirilmesi büyük bir iç göç dalgası yaratmıştır. Osmanlı Devleti, sosyal dengeleri korumak ve şehirde asayişin sağlanmasını amaçlayarak depremzedelere yönelik vergi muafiyetleri getirmiş ve gıda fiyatlarında tavan fiyat (narh) uygulamasına giderek ekonomik sömürüyü engellemiştir.

Metin 3

1755 Lizbon ve 1766 İstanbul depremleri, dönemin mutlakiyetçi yönetimlerinin kriz yönetimi kapasitelerini test etmiştir. İdari açıdan her iki devlette de kriz yönetimi doğrudan başkentin en üst otoritesi tarafından merkezî olarak yürütülmüştür. En büyük benzerlik; her iki idarenin de afet anında orduyu şehirde görevlendirerek yağmacılığı engellemesi, asayişin sağlanması ve kamu düzenini yeniden kurmasıdır. Afet sonrasındaki yaklaşımda ise farklılık görülmüştür. Pombal yönetimi Lizbon'u geometrik ve rasyonel bir plana göre yeniden inşa ettirirken, III. Mustafa İstanbul'un tarihi ve kültürel dokusunun korunmasına önem vermiş; zarar gören anıtsal yapılar ve ticarî merkezlerin onarılmasını sağlamıştır.

1. Her iki devletin de deprem sonrasında "idari" alanda aşağıdakilerden hangisine odaklandığı söylenebilir?

- A) Dış ticareti durdurarak yabancı elçilikleri şehir dışına çıkarmaya
- B) Şehirlerde asayişin, toplumsal düzeni ve temel lojistik altyapıyı korumaya
- C) Geleneksel mimari tarzları terk etmeye
- D) Yönetim şeklini değiştirerek yetkileri yerel mahkemelere devretmeye
- E) Ordunun askerî yetkilerini kısıtlayıp sivil yardım dernekleri kurmaya

2. Osmanlı Devleti'nin İstanbul depremi sonrasında "depremzedelere vergi muafiyeti getirmesi ve narh uygulamasına gitmesi", devletin sosyoekonomik yönetimindeki hangi anlayışı kanıtlamaktadır?

- A) Sınırları genişletme politikasının ekonomik çıkarların önünde tutulduğunu
- B) Devletin, halkın refahını ve sosyal adaleti korumayı amaçlayan koruyucu rolünü
- C) Ekonomik kararların sadece yabancı ticaret şirketlerinin isteklerine göre alındığını
- D) Toplumsal sorunların çözümünde askerî ceza yöntemlerinin tek çare olarak görüldüğünü
- E) Serbest piyasa ekonomisinin müdahale olmaksızın şehirde uygulandığını

BİLGİ

Sanayi Devrimi; XVIII. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de başlayan, insan ve hayvan gücüne dayalı üretimden, makine gücüne ve fabrikaya dayalı seri üretime geçişi ifade eden köklü bir ekonomik ve toplumsal dönüşümdür.

Sanayi Devrimi'nin Gelişim Süreci

Bilim Devrimi; buluşların, icatların ve teknolojik gelişmelerin önünü açmıştır. Bu gelişmelerin etkisiyle de toplumsal hayatta eskiyle kıyaslanamayacak ölçüde köklü değişimler yaşanmaya başlamıştır. Mekânîk biliminin verilerine dayanarak icat edilen buhar makineleri "Sanayi Devrimi"ni ortaya çıkarmıştır.

Merkantilizm anlayışının hayata geçirilmesiyle birlikte Avrupa'da tarım, ticaret, sanayi, madencilik ve ulaşım alanlarında köklü gelişmeler yaşanmıştır.

Aydınlanma Çağı'nda, Avrupa'da bilim alanında ve üretim teknolojisinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. O güne kadar ortaya konulan bilimsel bilgi ve buluşlardan yararlanan mucitler günlük yaşamı kolaylaştıran ve üretimi hızlandıran makineler icat etmişlerdir. Bu mucitlerden İngiliz mühendis Thomas Savery, Fransız bilgin Denis Papin'in icadı olan buhar makinesinden yararlanarak 1698'de bir su boşaltım makinesi yapmıştır. Savery'nin makinesini masraflı ve güçsüz bulan Newcomen adlı bir İngiliz mühendis 1712'de buhar makinesini geliştirmiştir. 1769'da James Watt bu makineyi daha verimli ve kullanışlı hâle getirerek üretimde kol gücünün yerini makinelerin almasını sağlayarak Sanayi Devrimi'ni başlatmıştır.

Buhar makinelerinin fabrikalara girmesiyle birlikte üretim hızlanmış buharlı trenler ve vapurlar sayesinde ulaşım bir sorun olmaktan çıkmıştır. Makinelerin tarımda kullanılmasıyla da tarımsal üretim artmıştır.

Sanayi Devrimi Neden İngiltere'de Başladı?

- Merkantilizmden en fazla yarar sağlayan Avrupa ülkesi olması
- Zengin maden ve kömür yataklarının olması
- Uzun süredir anayasal monarşiyile yönetilmesi
- Mülkiyet hakkının ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlayan kanunların olması
- İç piyasada, özgür rekabeti önleyecek engellerin ortadan kaldırılması
- Büyük bir sömürge imparatorluğu olması
- Donanma ve güçlü ticaret filoları sayesinde taşımacılığın kolay olması
- Bir ada ülkesi olması ve böylece Avrupa'daki siyasi kargaşadan, savaşımlardan uzak durabilmesi ve istikrarlı olması

Sanayi Devrimi'nin Sonuçları

- Sanayi Devrimi'yle birlikte tarım makinelerindeki gelişme ekili dikili alanların genişlemesini sağlamıştır. Örneğin benzinle çalışan ilk traktör 1892'de ABD'de üretilmiş; traktöre bağlanarak kullanılan mısır, pamuk, patates, şeker kamışı hasat ve tohum ekmek makineleri ile biçerdöverlerinin yaygınlaşması sonucunda üretim görülmedik ölçüde artmıştır.
- Avrupa'da ekim dikim için elverişli alanlar kayıt altına alınarak buraların tarım dışı amaçlarla kullanımı engellenmiştir. Böylece topraklar modern yöntemlerle üretim yapılan çiftliklere dönüşmüş; toprağı el emeği ile işleyen köylülerin yerini de büyük toprak sahibi çiftçiler almaya başlamıştır.
- Sanayi Devrimi'yle değişime uğrayan bir başka üretim alanı da metalürji ve madencilik olmuştur.
- Sanayi Devrimi öncesinde Avrupa'da nüfusun çoğunluğu köylerde yaşamış ve tarımla uğraşmıştır. Kırdan kente göç; sağlıksız şehirler, gecekondu benzeri yerleşimlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bunun sonucunda;

- İşçi sınıfı (proletarya) ortaya çıkmıştır.
- Uzun çalışma saatleri, düşük ücret, kadın ve çocuk işçiler sorunu, sendikacılığı ve işçi hakları mücadeleleri başlamıştır.
- Sosyal devlet anlayışı ortaya çıkmıştır.
- Siyasi ve düşünsel anlamda; Sosyalizm, Marksizm gibi ideolojiler ortaya çıkmıştır.
- Liberalizm ve milliyetçilik güçlenmiştir.
- Sanayileşen devletlerin ham madde ve pazar arayışı sömürgecilik ve emperyalizm hızlandırmıştır.

Sanayi Devrimi'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri

- Osmanlı sanayileşememiş ve Avrupa'nın, ucuz ve kaliteli ürünleri Osmanlı pazarlarını ele geçirmiştir.
- Lonca sistemi çökmüş, yerli üretici Avrupa ile rekabet edememiştir.
- Osmanlı açık pazar ve yarı sömürge hâline gelmiştir.

BİLGİ KUTUSU

Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye pek çok yönden ekonomik imtiyaz vermesini sağlayan 1838 tarihli Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile yerli işletmeler kepenk indirmek zorunda kalmıştır. İngiltere için çok kârlı olan bu antlaşma ile Osmanlı neredeyse İngiltere'nin sömürgesi hâline gelmiştir.